

Karınca dergisi, Mart 2014, Yıl:80, Sayı:927

SİGORTA, TEKAFÜL VE KOOPERATİF SİGORTACILIĞI

Tekafül; Kooperatif Sigortacılığında İslami Model

Yusuf ÜSTÜN

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Başmüfettişi

SİGORTA, TEKAFÜL VE KOOPERATİF SİGORTACILIĞI

İÇİNDEKİLER

I. SİGORTA, MÜTÜEL VE TEKAFÜL.....	3
II. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SİGORTA KOOPERATİFLERİ	4
III. TEKAFÜL NEDİR?	6
IV. MÜTÜEL SİGORTA VE TEKAFÜL	7
V. KOOPERATİF SİGORTACILIĞI VE TEKAFÜL.....	8
VI. YABANCI SERMAYE YOĞUNLUĞU AÇISINDAN KOOPERATİF SİGORTACILIĞI BİR FIRSAT	10
VII. YASAL DÜZENLEMELERİN UYGUNLUĞU	10
VIII. ÖZET VE SONUÇ:	11

Hazırlayan:
Yusuf ÜSTÜN¹
Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

SİGORTA, TEKAFÜL ve KOOPERATİF SİGORTACILIĞI

I. Sigorta, Mütüel ve Tekafül

Sigortacılık, kişi veya kurumların sahip oldukları değerleri muhtemel tehlikelere karşı teminat altına almak için kullandıkları bir güvence sistemidir. Bu sistemin arkasında bir de görünmeyen muameleler olarak tanımlanan Reasürans (Sigorta Şirketlerinin Sigortası) sistemi çalışmaktadır. Bu sayede sigorta şirketleri de kendilerini üzerlerinde kalan riskleri dağıtarak teminat altına almaktadırlar. Böylece tüm dünya üzerine yayılmış ve çok uluslu hale gelmiş bir güvence sistemi oluşturulmuştur.

Klasik Sigortacılığın karşılıklı tazmin esasına dayanan tekniği üç ana ihtiyacı gerekli kılmakta ve sistemin sağlıklı çalışması bunlara dayanmaktadır;

1. Sigortalıların karşılıklı olarak yardımlaşması,
2. Kaza ve tehlikelerin birbirleri ile yer değiştirebilmeleri,
3. Sonuçların ve tüm verilerin çok ciddi bir biçimde takip edilerek yönlendirici istatistiklerin tutulması.

Bu esaslar üzerine çalışan sigorta şirketleri ise iki ana grupta toplanırlar;

I. Karşılıklılık (mütekabiliyet) esasına dayanan sigorta şirketleri (mütüel şirketler, kooperatif şirketler)

II. Belirlenmiş bir prim karşılığı sigorta faaliyeti gösteren sigorta şirketleri.

---

¹ 1972 yılı Sungurlu doğumlu. İlk, orta ve lise öğrenimini Sungurlu'da tamamladı. 1992 yılında Gazi Üniversitesi İİBF Maliye MYO'ndan, 1997 yılında da Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümünden mezun oldu. Çalışma hayatına 1996 yılında Maliye Bakanlığında memur olarak başladı, 1998 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığında Kontrolör ve Kooperatifler Dairesi Başkanı olarak devam etti. Halen Gümrük ve Ticaret Bakanlığında Başmüfettiş olarak görevine devam etmekte olup yeni bir kooperatifçilik mevzuatına yönelik olarak Kooperatifler Kanunu Taslağı hazırlık sürecini koordine etmekte ve sürdürmektedir. İngilizce bilen yazar evli ve iki çocuk babasıdır.

Bu sistemlerin toplumun tüm kesimlerince anlaşılıp kabul edilmesi ve kullanılması zaman içinde bazı tereddütlere yol açmış, sistemin İslami açıdan caiz olup olmadığına dair soru işaretlerine sebep olmuş ve mütedeyyin kesimlerin sisteme katılımı zorunluluklar dışında pek de sağlanamamıştır.

Buna karşın, konu İslam Hukuku açısından değerlendirildiğinde, İslam hukukuna en uygun ve caiz sistemin karşılıklılık esasına dayalı kooperatif sigortacılığının uygunluğu konusunda bir fikir birliğinin oluştuğu da görülmektedir.²

Karşılıklılık esasına dayanan sigorta, aynı tehlikeye maruz kalan kişilerin belirli meblâğlar ödeyerek sisteme üye olmaları yoluyla kurulur. Üyelerden herhangi birisi, sigortaya konu teşkil eden zarara maruz kalınca, toplanan meblâğdan onun zararı ödenir. Toplanan meblâğın zararların tazmini için yeterli gelmemesi halinde, meblâğın arttırılması cihetine gidilir. Hasar tazminatları ödendikten sonra artan olursa ya üyelere iade edilir, yahut da gelecek için ihtiyat olarak saklanır.

Daha yaygın olan prim karşılığı sigortaya gelince, burada gerçekleşen yardımlaşma yanında kâr gayesi ve karşılık unsurları da bulunmaktadır. Bu sigortada kaza meydana gelince şirketin ödediği tazminat ile sigortalılardan topladığı primler takas edilmek suretiyle yardımlaşma gerçekleşmektedir. Yâni gerçekte zarar görene tazminatı, şirket nezdinde biriken primler vasıtasıyla sigortalıların hepsi birden ödemektedirler. Fakat ödenen tazminattan artan prim bakiyesi şirketin kârı olmakta; kooperatif sigortasında olduğu gibi sigortalılara geri verilmemektedir.

Bundan anlaşıldığına göre karşılıklı (mütüel, kooperatif) sigortası, kâr amacı gütmeyen karşılıklı yardımlaşma ve taahhüt kooperatifine benzemektedir. Bu nevi sigortada, samimî yardımlaşma düşüncesi, aracısız bir şekilde kendini göstermektedir.

II. Dünyada ve Türkiye'de Sigorta Kooperatifleri

Sigorta bir sosyal dayanışma sistemidir ve “sigorta” ifadesi hepimize güveni çağırır. Sigortacılık ile kooperatifçilik arasında ortak noktalar vardır. Sigortacılık, kooperatifler gibi dünyada geleneksel köklere sahip en eski dayanışma sistemlerinden biridir.

Risklere karşı maddi güçlerin birleştirildiği, küçük birikimlerle oluşturulan finans havuzdan risklerin karşılandığı bir yapıdır. Kooperatifçilikte güçlerin birleştirilerek sosyal ve ekonomik olarak dayanışma halinde sorunların çözümü modelidir. Bu nedenle dünyada sigorta sisteminin kurulmasında kooperatiflerin önemli rolü olmuştur. Bugün dünyadaki bazı güçlü sigorta şirketlerinin arkasında veya arasında sigorta kooperatifleri bulunmaktadır.

Sigortacılık coğrafyamıza çokta uzak bir sistem değildir. Çünkü dünyada bilinen en eski sigorta konusundaki yasal düzenlemeler M.Ö 1800’lü yıllarda Hammurabi Kanunlarıdır. Bu kanunlarda ticaret kervanlarının yollarda uğradığı zararlar bu yasal düzenleme çerçevesinde oluşturulan bir sigorta sistemi ile güvenceye kavuşmuş ve zararlar kervan sahipleri arasında paylaşılmaya başlanmıştır. Antik Yunan ve Roma’da, Cenevizliler tarafından deniz taşımacılığında uygulanmış, gemi sahiplerinin seferlerindeki riskin paylaşımını öngören bir sistem uygulanmıştır. 14 üncü yüzyılda Cenevizliler ilk sigorta sözleşmelerini yaptılar. İspanyollar da sigorta ile ilgili yasal düzenlemeler getirdiler.

17 nci yüzyılda ise İngiltere’de daha önce tüccarlar tarafından uygulamalar bir tarafa bırakılarak, bugünkü anlamda sigorta şirketleri kurulmaya başlandı. 1666’daki şehri harabeye

² http://tekaful.net/?page_id=49

çeviren büyük Londra yangınından sonra sigortaya talep arttı ve konusunda uzman sigorta şirketleri kurulmaya başlandı. Londra bu konuda önemli merkezlerden biri haline geldi. 1680'li yıllarda Edward Lloyd'un sahibi olduğu ve denizcilerin gittiği kahvehane zaman içinde deniz nakliyatı konusunda uzmanlaşmış bir sigorta borsasına dönüştü. İngiltere'de ilk sigorta kooperatifleri 1867 yılında kurulmaya başlandı.

Amerika'da ilk kurulan kooperatiflerden biri de sigorta kooperatifidir. İlk sigorta kooperatifi İngiliz kolonilerinde (Charleston, Güney Carolina) 1735'de kuruldu. Aynı Londra'da yaşanan olaylar gibi 1740'da yaşanan yangında kayıpları karşılayamadı. Aynı zamanda bir bilim adamı olan Başkan Benjamin Franklin ülkede en köklü sigorta sistemini oluşturdu ve halen dahi ülke düzeyinde faaliyetlerine devam eden Filedelfiya Sigorta Kooperatifi 1752'de kuruldu. Bu kooperatif, şehir yangınları sonrasında yangına karşı sigorta sistemini geliştirdi ve ortaklarını bu konuda bilinçlendirdi.

Yine aynı yıllarda Almanya, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinde sigorta kooperatifleri kurulmaya başlandı. Diğer taraftan İslam geleneğinden gelen Tekafül (Takafül) anlayışı çerçevesinde başta bazı Arap ülkeleri olmak üzere İslam ülkelerinde kurulan tekafül sigorta kooperatifleri de modern sigorta uygulamaları ile birleşme ve gelişme gösterdiler.

Dünyada sigortacılıkta öncü kuruluşlar arasında yer alan kooperatifler, oluşturdukları ulusal ve kıtasal örgütlenmelerini, zaman içinde Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) çatısı altına taşıdılar. Bugün ICA'daki 8 sektör örgütünden biri de Uluslararası Karşılıklı Sigorta Kooperatifleri Federasyonudur (ICMIF³). ICMIF dünyada uzun geçmişe sahip ve önemli çalışmalar gerçekleştiren kooperatif üst örgütlerinden biridir.

1922 yılında Avrupa Karşılıklı Sigortacılar ve Sigorta Kooperatifleri Birliği (AMICE)⁴, Uluslararası Mütuel Birliği (AIM)⁵, ve Dünya Kredi Birlikleri (WOCCU)⁶ gibi Avrupalı ve Amerikalı sigorta kooperatifleri tarafından kurulmuştur.

ICMIF başlangıçta bir komisyon şeklinde iken 1972 yılında federasyon haline gelmiştir. Başlangıçta 5 üye ile kurulan örgüte bugün 71 ülkeden 221 üye örgüt bulunmakta, 260.000'den fazla insana istihdam sağlamaktadır. Üye örgütlerin yöneticilerinin %13'ü kadındır. Bireysel üyeleri bulunan 600 farklı sigorta organizasyonunun varlıkları 1,5 trilyon doları aşmaktadır. ICMIF üyelerinin dünya sigorta pazarındaki payı % 6.1'dir. Üyelerinin % 31'i Avrupa'da, % 28'i Amerika'da % 22'si Asya ve Pasifikte, % 10'u Orta Doğu'da ve % 6'sı Afrika'dadır.

ICMIF 1979'da kurulan Amerika Bölgesel Derneği ve 1984 yılında kurulan Asya/Okyanus Derneği olmak üzere iki kıta örgütüne sahiptir ve dünyadaki sigorta kooperatiflerinin uluslararası örgütlerde sesini duyurmaktadır. Uluslararası İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Sigorta Yöneticileri Derneği (IAIS)⁷ ve Dünya Bankasında temsil etmektedir.

ICMIF, çalışmalarını küresel işbirliği içinde başarı ile yerine getirmekte, üyelerine bilgi vermekte ve hizmet etmektedir. Global ölçekte sigortacılığın gereklerine uymakta, en iyi fiyatla en iyi sigorta hizmetini vermeye çalışmaktadır. Bir ölçüde yerel güç ile global erişimi sağlamaktadır. Federasyon çerçevesindeki tüm üyeler ile ortak çalışmakta, çalışmalarını sigortacılık ve

³ The International Cooperative and Mutual Insurance Federation, www.icmif.org

⁴ Association of Mutual Insurers and Insurance Cooperatives of Europe, www.amice-eu.org

⁵ l'Association Internationale de la Mutualité, www.aim-mutuel.org

⁶ World Council of Credit Unions, www.woccu.org

⁷ International Association of Insurance Supervisors, www.iaisweb.org

kooperatifçilik değerlerini dikkate alarak gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda projeler uygulamakta, sektöre yönelik araştırmalar yapmakta, ülkelerdeki yasal çalışmalarda teknik destek hizmeti sağlamaktadır.

Ülkemizde Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan ve kooperatifleşmenin tarihsel sürecinin başlangıcını oluşturan ahilik teşkilatı aynı zamanda sigortacılık sisteminin de başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bu sistem içinde oluşturulan yardım sandıkları yangın ve ölüm gibi risklere karşı üyeleri korumuştur. Ancak ülkemizde modern anlamdaki sigortacılık sistemi gerek kaderci anlayışımız gerekse ticaret ve sanayi ve şehirleşmedeki gelişme süreçlerine bağlı olarak batı ülkelerinde olduğu gibi bir gelişme gösterememiştir.

1870 yılında İstanbul Beyoğlu'nda yaşanan yangın sonrasında ülkemizde de bugünkü anlamda sigorta şirketleri kurulmaya başlanmıştır. Bunların çoğu yabancı kökenli idi. İlk sigorta şirketimiz 1893'de kurulan Osmanlı Umum Sigorta Şirkettir.⁸ İlk yasal düzenleme 1864 yılında Deniz Ticaret Kanunu çerçevesinde yapılmış, 1914'de ilk sigorta denetimi konusunda yasa çıkarılmıştır. 1929 yılında sigortacıların meslek kuruluşu olan Sigortacılar Cemiyeti yani bugünkü adıyla Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği⁹ kurulmuştur. 2007 yılında 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu kabul edilmiş ve sigorta sistemimiz AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmiştir.

1980'li yıllardaki ekonomik politikalar çerçevesinde yabancı şirketler sigorta sektörüne dönmüş ve yabancı şirketlerin ülkemiz sigorta pazarındaki payı bugün % 70'i aşmıştır.

Ekim 2010 tarihi itibarıyla ülkemizde 62'si sigorta, 2'si reasürans olmak üzere 64 şirket Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği üyesidir. 5 şirket aktif olarak yeni sigorta ve reasürans sözleşmesi yapmamakta, toplam 58 sigorta ve 1 reasürans şirketi faaliyette bulunmaktadır. 58 sigorta şirketinden 52'si özel, 6'sı kamu şirketi, 45'i Türkiye'de kurulu yabancı ortaklı şirkettir. Şirketlerin 9'u hayat, 14'ü hayat/emeklilik, 35'i hayat-dışı şirkettir.

Bugünkü tablo karşısında yerel kaynaklarla oluşacak sigorta kooperatiflerine ihtiyaç büyüktür. Kooperatifler ülkemiz sigorta pazarında yerlerini almalı, ihtiyaç duyulan sosyo-ekonomik rolü oynamak zorundadırlar.

Kooperatifçilik, konut ve tarım sektöründe sıkışmış bir şekilde faaliyet gösteren hantal ve hatta demode yapısından kurtulmalı; hem kooperatifçilik mevzuatı hem de sigortacılık mevzuatı açısından, her iki sistemin birbiriyle entegrasyonu alanında daha çok ve hızlı çalışılmalıdır.

III. Tekafül¹⁰ nedir?

“Tekafül” sözlük anlamı itibarı ile dayanışma demektir. Arapça kökenli kefalet kelimesinden türemiş olan tekafül Türkçe anlamı olarak ise bir arada hareket etmek, dayanışmak olarak yorumlanabilir.

Sigortacılık terminolojisinde tekafül ise “İslami sigorta” olarak tanımlanabilir.

⁸ <http://www.sigortahabergazete.com/2013/11/01/ilk-yerli-sigorta-sirketimiz-osmanli-umum-sigorta-sirketi/>

⁹ www.tsb.org.tr

¹⁰ Tekâfül, Takaffol

İslam Hukukunda sigortaya bakış konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kimi uzmanlara göre sigorta dini açıdan uygun bir güvence aracıyken; bazı uzmanlarsa bu fikri paylaşmamaktadır.¹¹

Ancak çağımızın geldiği nokta itibariyle, hayatımızın neredeyse her noktasında kendisini gösteren sigortacılığın İslami bakış açısıyla, haram-helâl kaygısıyla yeniden gözden geçirilmesinde şüphesiz fayda bulunmaktadır. Bununla birlikte, dünyada birçok ülkede uygulanan ve hem iktisadi hem de dini açıdan temelleri olan tekafül sigortacılığının toplumumuzda göreceği kabul ve bunun ekonomik sonuçları göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür.

Tekafül sigortacılığı aslında, batı ülkelerinde birkaç yüzyılı aşkındır çok yoğun bir şekilde uygulanan mütüel (karşılıklı) sigortacılığın yalnızca İslami versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tekafül sigortacılığının çalışma prensibi, mütüel (karşılıklı, kooperatif) esaslara göre elde edilen gelirin İslami usullere göre helal kazançlar elde edecek şekilde değerlendirilmesi¹² ve elde edilen gelirin/kazancın hakkaniyete uygun bir eşitlik içerisinde hak sahiplerine, ortaklarına ödenmesi esasına dayanmaktadır. Aynı şekilde, zarar edildiğinde de bu zararın ortakları arasında hakkaniyete uygun şekilde dağıtılması ve karşılanması gerekecektir.

Tekafül sigortacılığının konvansiyonel sigortadan temel farkı ise, İslami kurallara uygun şekilde risk paylaşımı yapılması ve faizsiz bankacılık yatırım esasları ile fonların yönetilmesine önem vermesidir.

Ayrıca, sigortacılığın reasürans yoluyla elde ettiği komisyon kazançları değerlemeye alındığı için, reasürans firmalarınca re-tekafül sistemi de kurulmuştur. Yani reasürans kazançları da İslami usullere göre nemalandırılarak komisyonlar bunun üzerinden sisteme dahil edilmektedir.

Dünya üzerinde, bu tarz çalışan sigorta şirketleri özellikle Malezya’da görülmektedir. Kooperatif şeklindeki yapıları ve katılım bankaları ile olan bağlantıları ile ülkemizdeki sistemin çok kısa sürede benimseyeceğini düşündüğümüz bu sistemde, ülkemiz yerli finansman açığında büyük bir gediğin kapanacağına inanıyoruz.

IV. Mütüel Sigorta ve Tekafül

2012 yılında İstanbul’da Değişen Dünyada Mütüel Sigorta ve Tekafül” konulu bir sempozyum düzenlenmiş ve uluslararası mahiyetteki söz konusu sempozyumda, dünyadaki başarılı mütüel sigorta örnekleri ve İslami finans sektörünün mevcut dünya düzenindeki sosyal yapıya katkısı olan tekafül uygulamaları anlatılmış, bu uygulamaların ülkeler bazında avantajları ve dezavantajlarının değerlendirilmesi ile yapılacak olan yeni yatırımlar için yasal düzenleme perspektifleri gibi hususlarda değerlendirmelerde bulunulmuştur.¹³

Mütüel sigortacılık ve diğer karma sigorta modellerini incelemek, tekafül yapılarının uygulanmasına ilişkin işlevsel çözümler getirmek, bu alanlardaki iyi uygulama örneklerini paylaşmak ve tekafülün mikro sigorta piyasalarında uygulanabilirliğini ele almak amacıyla düzenlenen konferansa, Türk ve dünya sigorta sektöründen çok sayıda davetli katıldığı gibi, kooperatifçiliği ilgilendiren yönleriyle; –özetle- mütüel sigortacılık örneklerinin ilk önce New

¹¹ http://tekaful.net/?page_id=47

¹² Riba (faiz) ve gabardan (kumar) muaf; yani kumar, alkol ve İslam’a göre yasaklanan kaynaklardan oluşmayan kazançlar.

¹³ <http://www.segem.org.tr/haberDetay.asp?HaberID=89>

York-Rochester’da görüldüğü, sosyal dayanışma anlayışının 19. yüzyılda kooperatifçilik sisteminin oluşmasıyla risk paylaşımının da sağlanması adına mütüel sigorta sistemleri oluşmaya başladığı, bu konuda en gelişmiş örneklerin Fransa ve ABD’de olduğu; 2009 yılında Uluslararası Kooperatif ve Mütüel Sigortacılık Federasyonu’nun (ICMIF) 70 ülkede gerçekleştirmiş olduğu alan araştırması sonucunda mütüel sigorta kooperatiflerinin toplam sigortacılık pazarında %24’lük bir paya sahip bulunduğu, ayrıca bu akımın Müslüman ülkelerdeki öncülerinin Malezya, Ürdün ve Endonezya olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca toplantıda, Hazine Müsteşarlığınca da tekafül ve mütüel sigortacılık sisteminin ülkemizde gelişmesine engel hiçbir durumun olmadığı ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun bu konuda yeterli olduğu belirtilmiştir.

V. Kooperatif Sigortacılığı ve Tekafül

Kooperatifler özü itibariyle ortaklarının ekonomilerini güçlendirmek ve korumak amacıyla kurulan, bu doğrultuda ortakları arasında yardımlaşma, dayanışma ve kefalet fonksiyonlarını da “karşılıklılık” kuralını mutlaka kullanmak suretiyle çalışan teşekküllerdir¹⁴.

Kooperatif girişimler insanların riski minimize etme duygusu ve sosyal güveni maksimize etme isteğiyle ortaya çıkmıştır. Kullanmış olduğu teknikler açısından, mütüel sigortacılıkla kooperatifçilik birbirine son derece uyumlu ve ayrılmaz bir ikili yapı olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çünkü mütüel sigortacılık sisteminde kooperatif yapıda da bulunan dayanışma ve kefalet esaslı, karşılıklı olma niteliği de kullanılarak çatışmayan ama yöntemleri itibariyle çakışan bir iç içe yapı halindedir.

“Karşılıklı kefalet” anlamına gelen tekafül de, bu karşılıklılık özelliğini modern hukuk alanında ancak mütüel sistemde yani kooperatif sistemde yaşatabilmektedir. Dolayısıyla, adında “tekafül” olmakla hiçbir sermaye şirketi tekafül sistemini işletiyor olamamaktadır.¹⁵ Sermaye şirketlerinde yegane amaç kar maksimizasyonu iken ve şirketin olası bir zararı durumunda bu zararı yalnızca sermayedarlar karşılayacaktır.

Sermaye şirketi şeklinde örgütlenmiş bir sigorta şirketinde kâr da zarar da sermayedarlar arasında pay edilirken; kooperatif şeklinde örgütlenmiş bir sigorta şirketinde kâr da zarar da, zorunlu olarak şirketin ortağı olan, dolayısıyla sermayedarı olan poliçe sahipleri arasında pay edilmektedir.

Sonuç itibariyle, İslami finans sektörüyle ilgili hemen her yazıda, her sohbette kullanılan meşhur “kâr-zarar ortaklığı” ifadesi, sigortacılık sektöründe ancak kooperatif modellemeyle “neşvünema” bulacaktır.

Geleneksel sigortacılıkta şirketin sahibi sermayedarlar iken; tekafül sigortada kooperatif şirketin sahibi ortaklar yani poliçe sahipleridir. Mütüel sistemde bir varlığını sigortalatmak isteyen kişi hem kooperatifin ortağı olmakta hem de kooperatifin poliçe müşterisi olmaktadır.

Geleneksel sigortacılıkta sigorta edilenin riski tamamen şirket üzerinde kalmaktadır. Dolayısıyla kar-zarar ortaklığı mevzubahis değildir. Oysa kooperatif sistemde risk paylaşımı karşılıklıdır.

¹⁴ Bu teşekküllerin bir ticaret şirketi türü olup olmadığı tartışmasına burada girilmeyecektir.

¹⁵ Bkz. <http://www.neova.com.tr/hakkimizda/faizsiz-sigortacilik/>

Geleneksel sigortacılıkta elde edilen fonların değerlendirilmesinde, faizli ya da faizsiz her türlü yatırım ortamı kullanılabilir. Mütuel sigortacılığın bir türevi olan tekafül sigortacılığında ise toplanan fonlar mutlaka İslami kurallar çerçevesinde faiz dışı ve haram olmayan yatırım ortamlarında (kumar oynamak, içki üretimi, dağıtım, satışı gibi haram olarak değerlendirilen faaliyetlerle ilgisi olmayan şirket hisseleri gibi) kullanılmalıdır. Tam bu noktada, tekafül şirketlerinin yönetim organizasyonlarında, şirket faaliyetlerinin İslami kurallara uygun olarak yapılıp yapılmadığını gözetilen bir danışma kurulu da bulunmaktadır.

İslam alimlerine göre, geleneksel sigortacılığın bizzat kendisi kumar niteliğini haizdir.¹⁶ Konunun anlaşılabilir olması için aşağıda hem geleneksel sigortacılıkta sisteminin hem de tekafül sisteminin nasıl çalıştığına dair karikatüre edilmiş iki örnek verilmiştir.

Örneğin, 100.000 TL değerindeki otomobilinizin kasko sigortasını bir geleneksel sigorta şirketine yaptırmak istediğinizde, bir yıllık zaman dilimi içerisinde otomobilinizin başına 100.000 TL'ye kadar gelebilecek risklere karşılık 5.000 TL'lik bir bedel istenecektir. Geleneksel sigorta şirketinin otomobil sahibi olan müşterisine söylediği şey aslında *“bir yıl içinde otomobilinin başına bir şey gelirse 100.000 TL'ye kadar risk benim, gelmezse bu 5.000 TL benim. 5.000-TL/100.000-TL=1/20, 1'e 20, var mısın, yok musun?”* şeklindeki bir *“bahis oyunu”*ndan başka bir şey değildir.

Kooperatif sigortacılığı ya da mütuel sigortacılıkta ise otomobili bulunan belirli sayıdaki kişiler, söz konusu 5.000 TL'lerini kooperatifteki ilgili fona bırakmakta, belirli dönem içerisinde kimin otomobilinde zarar oluşmuşsa (risk gerçekleşmişse) ilgili fondan o kişiye ödeme yapılmaktadır. Dönem sonu itibarıyla fondaki para artmışsa, fona dahil olanlar arasında paylaştırılmakta (aslında iade edilmekte), fon zararı meydana gelmişse yine fona dahil olanlarca zararın kapatılması yoluna gidilmektedir. Böylece, kar/zarar ortaklığı sistemi uygulanmış olmaktadır.

Kaldı ki, konvansiyonel sigortacılık ile kumarın aynı kategoride değerlendirilmesinde bu senaryonun etkili olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, geleneksel sigortacılıkta poliçe düzenlenirken ödenen küçük miktar karşılığında büyük bir bedel söz konusu olmakta, poliçe sahibi adına şirket bünyesinde toplanan meblağ ile riskin gerçekleşmesi halinde sigortalıya ödenen tazminat arasında aşırı bir orantısızlık olabilmektedir.

Öte yandan, geleneksel sigortacılıkta poliçe müşterisi açısından belirli bir prim ödenerek bir ürünün satın alınması esas olup, bu ürünün ya da muhtemel riskin ortaya çıkması kesin değil yalnızca olasıdır. Tam bu noktada “garar” olarak adlandırılan belirsizlik gündeme gelmektedir. Bu belirsizlik, tekafül sisteminde giderilmiş; poliçe bedeli bir satış olarak değil, bir bağış sözleşmesi olarak değerlendirilmektedir.

Kooperatif sigortacılığı ya da mütuel sigortacılıkta ise otomobili bulunan belirli sayıdaki kişiler, söz konusu 5.000 TL'lerini kooperatifteki ilgili fona bırakmakta, belirli dönem içerisinde kimin otomobilinde zarar oluşmuşsa (risk gerçekleşmişse) ilgili fondan o kişiye ödeme yapılmaktadır. Dönem sonu itibarıyla fondaki para artmışsa, fona dahil olanlar arasında paylaştırılmakta (aslında iade edilmekte), fon zararı meydana gelmişse yine fona dahil olanlarca zararın kapatılması yoluna gidilmektedir. Böylece, kar/zarar ortaklığı sistemi uygulanmış olmaktadır.

---

¹⁶ <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/ekonomi/0183.htm>

VI. Yabancı sermaye yoğunluğu açısından kooperatif sigortacılığı bir fırsat

İslami kurallar açısından durum bu şekilde özetlenebilirken, ülke ekonomimizin kendi kaynaklarımızla büyüebilmesi açısından kooperatif model ülkemize büyük bir fırsat sunmaktadır.

Yabancı yatırımcıların 2005'lerden beri Türk sigorta sektöründeki payını artırdıkları gözlenmektedir. 2005 yılında sektörde yüzde 25 paya sahip yabancı sermayeli sigorta şirketlerinin, bugün toplam prim üretimindeki payları yüzde 60'ların; ödenmiş sermaye içindeki payları ise yüzde 70'lerin üzerine çıkmıştır. Resmi rakamlara yansımamakla birlikte, ülkemiz sigorta sektöründe yabancı sermaye ağırlığı %96,8 düzeylerine çıkmış bulunmaktadır.

Öte yandan, 2012 yılı itibariyle Türkiye'deki 35 hayat dışı sigorta şirketinden 28'inin ve 23 hayat ve emeklilik şirketinden 16'sının yabancı ortaklı olduğu görülmektedir.

Sermaye şirketleriyle kooperatif şirket arasındaki en önemli farklardan bir tanesi, kooperatifin değişir ortaklı değişir sermayeli bir yapı olması, ortağın sermayesinin ne kadar çok olursa olsun bir oy hakkına sahip olmasıdır. Dolayısıyla tamamen milli kaynaklarla kurulan bir kooperatif sigorta şirketinin, diğer sermaye şirketi şeklinde organize edilen sigorta şirketlerinde son dönemde olduğu gibi bir yabancı fon tarafından satın alınması mümkün değildir. Çünkü tamamen kar amacıyla hareket eden bu fonların yönetiminde hiçbir söz sahibi olmayacağı ya da her ortak gibi yalnızca bir oy hakkına sahip olacağı böyle bir yapıya, kâr galesiyle "sermaye bağlaması" pek de iktisadi görülmemektedir.

Öte yandan, sermaye şirketi şeklinde kurulacak bir sigorta şirketinin mevcut mevzuat hükümlerine göre en az 11 milyon TL'lik bir kuruluş sermayesi ve ilave kuruluş masraflarına (takriben 1 milyon TL) ihtiyaç bulunmaktadır. Oysa, kooperatif şeklinde kurulacak bir sigorta şirketi için en az 200 ortak yeterlidir. 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 3 üncü ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 19 uncu maddeleri dikkate alındığında bu demektir ki (200 ortak x 100 TL=) 20.000 TL'lik bir kuruluş sermayesi ve ilave kuruluş masraflarıyla bir tekafül sigorta kooperatifi kurulabilecektir.

VII. Yasal düzenlemelerin uygunluğu

Ülkemizde sigortacılık faaliyetleri yakın bir zamana kadar ancak anonim şirket şeklinde kurulacak sermaye şirketlerince yapılabilir iken, 2007 yılında yürürlüğe giren 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ile bu şirket türüne kooperatifler de ilave edilmiştir. Bu ilave sigortacılık mevzuatımızın aynı zamanda AB müktesebatına uyum sürecinin bir gereği olarak da karşımıza çıkmıştır.

5684 sayılı Sigortacılık Kanununun "Sigorta şirketlerinin ve reasürans şirketlerinin kuruluşu" başlıklı 3 üncü maddesinde;

"MADDE 3 – (1) Türkiye'de faaliyet gösterecek sigorta şirketleri ile reasürans şirketlerinin anonim şirket veya kooperatif şeklinde kurulmuş olması şarttır. Sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri, sigortacılık işlemleri ve bunlarla doğrudan bağlantısı bulunan işler dışında başka işle iştigal edemez.

...

(3) Üyeleri dışındaki kişilerle sigorta sözleşmesi yapmayan kooperatif şeklinde kurulan sigorta şirketleri ve reasürans şirketlerinin;

- a) Mütüel (karşılıklı) sigortacılık yapması,
  - b) Ortak sayısının ikiyüzden az olmaması,
  - c) Yöneticilerine herhangi bir ayrıcalık vermemesi,
- zorunludur.”

denilmektedir.

Ayrıca, 2011 yılında yürürlüğe giren 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanununun “**Karşılıklı sigorta**” başlıklı 1402’nci maddesinde;

“(1) Birden çok kişinin birleşerek, içlerinden herhangi birinin, belli bir rizikonun gerçekleşmesi durumunda doğacak zararlarını tazmin etmeyi borçlanmaları karşılıklı sigortadır. **Karşılıklı sigorta faaliyeti ancak kooperatif şirket şeklinde yürütülebilir.**”

denilmekte ve mütüel sigortacılık, karşılıklı sigortacılık, kooperatif sigortacılığı veya tekafül olarak adlandırılabilen sigortacılık faaliyetlerinin ancak kooperatif model ile yapılabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kaldı ki, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun henüz ilk maddesinde kooperatif tarif edilirken;

“Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla **karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle** sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.”

denilmekte ve bir kooperatif organizasyonunun olmazsa olmazı “**karşılıklı yardımlaşma, dayanışma ve kefalet**” vurgusu bir daha karşımıza çıkmaktadır.

VIII. ÖZET VE SONUÇ:

Ülkemizde mütüel sigorta için yatırım yapmak isteyen yatırımcıların bulunduğu ancak yasal düzenlemeler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları bilinmektedir.

Bununla birlikte, ülkemizde tekafül sigortacılığının yapılabilmesi için gerekli ve yeterli yasal zemin bulunmakta olup, mütüel sigortacılık yapan bir kooperatif dahi faaliyetlerine devam etmektedir. Hatta, tekafül adı altında faaliyet gösteren anonim şirketler de bulunmakta olup sigortacılık piyasasında bunlara yenilerinin ekleneceğine dair haberler de gündeme gelmektedir.

Ülkemizde sigorta kooperatifçiliğinin başarılı olmaması için bir engel ve şüphe yoktur. Bugün kooperatifçilik sistemi konusunda duyulan tereddütlerin hiçbiri bu alanda yoktur. Çünkü sigorta kooperatifleri bir yönlendirme ya da bir desteği paylaşmadan çok sigorta konusunda uzman kişilerin ortaklığı ile kurulmuş, tabandan gelen ve sahiplenme düzeyi yüksek bir örgütlenmedir. Dolayısı ile katılım isteği, teknik ve finansman düzeyi yüksektir. Sigorta sisteminin hazine tarafından yönetilmesi ve denetlenmesi bu kooperatiflere olan güveni daha da artırmaktadır. Bu kooperatifler gerek kuruluşu gerekse yönetimi itibarıyla diğer kooperatiflere de yol gösterecek özelliklere sahiptir. Kamuoyuna kasıtlı olarak sunulan kooperatiflerin yönetim kalitesi ve denetim sorununa son verecek bir görünüm ve çalışma prensiplerine sahiptir.

Bugüne kadar iki sigorta kooperatifinin kurulması, bunlardan henüz bir tanesinin sigortacılık faaliyetlerini sürdürmesi ve zaman içinde yenilerinin de sistemde yer almasının beklenmesi umut verici gelişmelerdir. AB'ye uyum süreci çerçevesinde yapılan yasal düzenlemeler ile ortaya çıkan yeni uygulama gerçekte geç kalmış bir uygulamadır.

Gerek ülkemiz sigortacılık sektöründeki yabancı sermaye yoğunluğunun önüne geçebilmek gerekse de kooperatifçilik sektörünün özellikle yapı kooperatiflerindeki olumsuz örneklerden kaynaklanan kamuoyu algısını düzeltmek adına, ülkemizde kooperatif sigortacılığının güçlü uygulamalarını görmek hepimizin arzusudur.

Hazırlayan**Adı Soyadı** : Yusuf ÜSTÜN**Unvanı** : Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Başmüfettişi**Adresi** : Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü,
Eskişehir Yolu 9.Km, TOBB İkiz Kuleler, C Blok, Kat:22, Çankaya/ANKARA**e-posta** : y.ustun@gtb.gov.tr**Telefon** : (0 312) 201 64 86 – 0 532 498 56 08